

ČERVENEC - SRPEN 2016

ROMANOVODI

ROMSKÁ DUŠE | CENA 20KČ

INKLUZE ANO, ČI NE?

S YVETOU KENETY
O VZDĚLÁVÁNÍ

ROMSKÉ DĚTI
U NEROMSKÝCH
PĚSTOUNŮ
REPORTÁŽ

PRAŽSKÁ
ROMISTIKA
OČIMA
STUDENTA

Potřebujete doučování nebo hledáte stáž?

Romský stipendijní program pro studenty SŠ a VOŠ není jen o stipendiu!

POMŮŽEME VÁM

**Více se dozvíte na WWW.ROMSKASTIPENDIA.CZ
nebo na jitka.votavova@romea.cz
a +420 257 329 667**

Stipendium pro romské studenty a studentky středních škol
a vyšších odborných škol (stipendium organizace ROMEA)

THE VELUX FOUNDATIONS
VILLUM FONDEN & VELUX FONDEN

Chcete mít přehled o novinkách v politice, společnosti a kultuře?

ZAJÍMÁ VÁS ROMSKÁ TÉMATIKA?

Nespokojíte se s povrchní a manipulativní žurnalistikou, stojíte
o ověřené zprávy a vyvážený pohled na palčivé společenské otázky?

PŘEDPLAŤTE SI ROMANO VOĎI!

Časopis pravidelně přináší rozhovory, reportáže a profily výrazných
osobností, fundované analýzy aktuálních společenských témat,
upoutávky a tipy na kulturní události, které stojí za pozornost,
i přehledové studie, průřezy a ohlédnutí v čase.

**OBJEDNEJTE SI ROČNÍ PŘEDPLATNÉ NA ADRESE:
www.romanovodi.cz - za 200 Kč**

facebook.com/romanovodi, facebook.com/sdruzeniromea

Víte-li o vhodném stánku, knihovně, instituci, knihkupectví, kulturním centru či jiném veřejném prostoru, na jehož polici by nemělo
ROMANO VOĎI chybět, prosíme, kontaktujte redakci na romano.vodi@romea.cz.
Zároveň vyzýváme potenciální zájemce o externí spolupráci - žurnalisty a fotografy - aby posílali své náměty a tipy na romano.vodi@romea.cz.

EDITORIAL

„Kdybych krmila veverky ve Stromovce, měla bych se líp a mělo by to stejné efekt!“, lámala nad námi mnohokrát hůl němčinářka na střední. „Klid! Jdu jenom otevřít okno,“ chlácholil nás zeměpisář, když nečekaně vstal při testu ze slepé mapy a nám z lavic hrůzou padaly atlasy, ze kterých jsme opisovali. Profesorka fyziky se mnou pro jistotu moc nemluvila – možná si vzala osobně, že jsme jí se spolužačkou vypálily nějaké drátky v obvoděch, když řekla „než to zapojíte, počkáte na mě“. Jenže my byly zvědavé hned.

A na lyžařském výcviku, na diskotéce v horské chatě Horalka, se kluci z naší třídy zastali spolužáka Matěje, když se mu smály cizí děti. Matěj si dodal odvahy a tančil s ostatními, ale jak to tak u lehkých mentálních dysfunkcí a obsedantně kompulzivních poruch bývá, byl viditelně trochu jiný. Pamatuji si to proto, že to bylo poprvé, co se mu nesmáli právě naši kluci. A od toho večera se mu už přestali smát úplně.

Vzpomínek na školu máme každý bezpočet a navíc každý právě ty své. Ať to jsou děti jako (tehdy) my, nebo dospělí – vždycky velmi záleží na tom, jaké potkáte lidi.

(Nejen) o tom, co znamená nemít „stejnou startovací čáru“ vypráví v rozhovoru letního dvojčísle překladatelka a koordinátorka stipendijního programu pro romské studenty Iveta Kenety. Jak vypadá inkluzivní vzdělávání z pohledu Romky, speciální pedagožky, přibližuje profil Reny Horvátové. Za ministerstvo školství na otázky k inkluzi a aktuální novele školského zákona odpovídá Jarmila Balážová. Jaké to je, vyrůstat jako romské dítě u pěstounů, kteří nejsou Romové, se dozvíte v reportáži ze setkání rodičů Střediska náhradní rodinné péče.

Prání a sny dětí z Chanova a Sokolova představí fotoreportáž Jany Plavce. „Přijde mi nanejvýš přirozené, že když tu žijí Romové, bude existovat i nějaký obor, který se k nim bude vztahovat,“ říká Jan Ort, student pražské romistiky. Jeden den na letním táboře vám přiblíží Renata Berkyová – a o čem sní studentka Tereza Heková se dočtete v rubrice Příběh.

Přeji vám zajímavé čtení, milí čtenáři!

JANA BAUDYŠOVÁ
šéfredaktorka

RV 7-8/2016

3 Obsah / Editorial

4 – 5 Inkluze ve školství – ano, či ne? / E inkluzija andro školi – kampfel či na?

Komentář
Daniela Cincibusová

6 – 8 Bez vzájemného poznání se předsudků nezbavíme

Rozhovor s Yvetou Kenety
Jana Baudyšová

9 Hysterie kolem společného vzdělávání je zbytečná

Téma: Vzdělávání. Za MŠMT odpovídá Jarmila Balážová
Jana Baudyšová

10 – 12 Šanci na vzdělání mají mít všechny děti bez rozdílu

Profil speciální pedagožky Jitky Hatinové
Rena Horvátová

13 Jaký je váš názor na inkluzivní vzdělávání?

Anketa
Renata Kováčová

14 – 17 Pražská romistika: obor, který se bez Romů rozhodně neobejde / Pražsko romistika: o oborismu našti avel bijo Roma

Téma: Vzdělávání
Adéla Gálová

18 – 20 Romské děti / Čhavore romane

Fotoreportáž – portréty dětí z Chanova a Sokolova
Jana Plavec

21 Chovám se k lidem tak, jak se oni chovají ke mně

Příběh studentky Terezy Hekové
Jana Baudyšová

22 – 23 Přes nový domov zpátky ke kořenům: romské děti u neromských pěstounů

Reportáž
Yveta Kenety

24 – 25 Od úsvitu do soumraku aneb jeden den s Aleou

Vyprávění z letního tábora
Renata Berkyová

26 Průvodce brněnským „Bronxem“

Kultura
Adéla Gálová

23 Číst, psát a počítat

Lav pal o lav – rubrika o romštině
Viktor Elšík

Foto na obálce: Jana Plavec, foto na zadní obálce: Vojtěch Jandák / Vychází 31. 8. 2016

Číslo: 7-8 / 2016
Ročník: XIII
Cena: 20 Kč

Vydavatel:
ROME A, o. p. s.
Žitná 49
110 00, Praha 1
IČO: 266 13 573

Vychází za podpory
Ministerstva kultury ČR.

Adresa redakce:
ROME A, o. p. s.
Korunní 127, 130 00 Praha 3
Tel. 257 329 667,
257 322 987
E-mail: romanovodi@romea.cz
www.romanovodi.cz
www.romeaops.cz
Šéfredaktorka:
Jana Baudyšová
Editorka:
Adéla Gálová
Internetové vydání:
Zdeněk Ryšavý
Jazykové korektury:
Lenka Jandáková

Překlady do romského
jazyka:
Eva Danišová
Grafika:
Bantu Design s. r. o.
Inzerce:
Zdeněk Ryšavý
Předplatné:
romanovodi@romea.cz
Osvit a tisk:
Studio WINTER, s. r. o.
Distribuce:
Dub, s. r. o.
Periodicita magazínu:
10x ročně
Registrační číslo MK ČR:
E 14163

INKLUZE VE ŠKOLSTVÍ – ANO, ČI NE?

Daniela Cincibusová

V poslední době se v médiích často mluví o inkluzivním vzdělávání. Co nového novela školského zákona přináší? Především umožňuje dětem se smyslovým postižením vzdělávat se na běžných základních školách. U tělesně postižených dětí to vnímám kladně. Zdravé děti mohou svým handicapovaným spolužákům v duchu solidarity pomáhat, pěstovat si schopnost empatie. Jsou však na změnu dostatečně připravené běžné základní školy? Mají třeba všude prostředky vybudovat bezbariérový přístup?

Do jisté míry si dovedu představit i inkluzi dětí se zrakovým postižením, pokud takové dítě bude mít svého osobního asistenta, speciálního pedagoga zvaného tyflopéd. Obávám se však, že tyflopédů, kteří ovládají Braillovo písmo a znají specifika vzdělávání dětí se zrakovým postižením, je velký nedostatek a ředitelé ZŠ budou mít problém takové zaměstnance sehnat.

Přiznám se, že u dětí sluchové postižených či neslyšících si inkluzi do základní školy bez speciálního pedagoga-surdopeda nedovedu představit vůbec. Ředitelé ZŠ zde budou řešit obdobný problém jako u zrakově postižených dětí.

Vítám změny v zákoně, které se týkají předškolního vzdělávání. Povinná docházka do předškolní třídy MŠ dětem jenom prospěje. Výuka v MŠ je na vysoké úrovni, děti budou připraveny na školu, naučí se žít v kolektivu ostatních dětí a je zde předpoklad, že budou lépe zvládat výuku v první třídě. To vše za podmínky, že „rozjezd“ elementárního učení zůstane na stejné úrovni jako doposud. Děti v první třídě už pracují s abstraktními pojmy, a jak je známo z vývojové psychologie, abstraktní myšlení se začíná rozvíjet až okolo devátého až desátého roku dítěte, takže na děti u nás jsou podle mého názoru kladeny vysoké požadavky.

Poněkud rozpačitá jsem z návrhu, aby mohly být do MŠ zařazovány i dvouleté děti. Ministryně školství Valachová uvádí, že už se tak nyní mnohde děje. V tomto věku je ale podle mého pro dítě nejlepší rodinná výchova, blízký vztah s matkou, otcem či jinou blízkou osobou. O tom ostatně psal už Jan Amos Komenský v Informatoriu školy mateřské. Za

pravdu by mi dozajista dal i dětský psycholog Zdeněk Matějček, spoluautor knihy Psychická deprivace v dětství a odpůrce institucionální výchovy. Maminky takto malých dětí by měly pečlivě zvážit důvody, proč tak malé dítě umístit do MŠ. U matek samoživitelek se to dá pochopit.

***Stát se tedy snaží
vyhovět výtkám ze
strany EU. Jak to však
bude vypadat v praxi,
se dá uhádnout jen
stěží.***

Co říct závěrem? Rozumím důvodům vzniku tohoto zákona. Mnoho let jsme ze strany EU kritizováni za to, že do speciálních a praktických škol jsou zařazovány děti, které tam nepatří. To platí zejména v případě romských dětí a obecně dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí či těch, u nichž byla diagnostikována mentální zaostalost. Tyto děti by měly chodit do běžných základních škol. Stát se tedy snaží vyhovět výtkám ze strany EU. Jak to však bude vypadat v praxi, se dá uhádnout jen stěží. Vzpomeňme na případy, jako byl třeba ten vsetínský, kdy byl do první třídy ZŠ zařazen větší počet romských dětí, a reakcí bylo vyhrožování rodičů dětí z majority, že své děti přehlásí na jinou školu.

V komentářích k této problematice jsem na Facebooku zaznamenala názory některých Romů, kteří se vyjadřovali proti inkluzi romských dětí do běžných škol: „V kolektivu ostatních romských dětí se ve speciální či praktické škole cítí lépe“, „jsou mezi svými“ nebo „i rodiče tam chodili, proč ne i děti?“. Zastánci těchto názorů si však neuvědomují, že pro tyto děti jsou

možnosti vybrat si střední školu, na kterou se mohou dostat a kterou by je i bavilo studovat, velmi omezené. V tomto směru vnímám potřebu šířit mezi rodiči osvětu, aby usilovali o to, že jejich děti začnou chodit do běžné základní školy. Musí tu být ale i snaha ředitelů základních škol, potažmo jejich podpora ze strany zřizovatelů – představitelů měst a krajů – tyto děti přijímat a brát na sebe riziko, že rodiče „bílých“ dětí budou chtít přerazovat své

Foto: Petr Zewlakk Vrabec

děti do jiných škol. Vzácným příkladem, že to jde, je ředitel ZŠ Osečná v Libereckém kraji, Tomáš Johanovský, jemuž se podařila inkluze romských dětí z nedaleké vyloučené lokality Ralsko / Náhlov.

Věřím, že takových osvědčených ředitelů je v naší republice více a že se podaří poskytnout rovnocenné možnosti a naději na lepší budoucnost i dětem, které pocházejí ze znevýhodněného prostředí, ať už se jedná o děti romské, nebo o děti z majority.

E INKLUZIJA ANDRO ŠKOLI – KAMPEL ČI NA?

E Daniela Cincibusová

O media den but duma pal e inkuzija andro školi. So e novela andro zakonos anel nevo? Angluno hin, hoj o čhavore nasvale pre godi šaj phiren andro normalne školi. Te duminav pal o čhavore, save hine skaličimen, ta oda dikhav mišto. O saste čhavore šaj le čhavorenge le hendikepoha den o vast, šaj sikhlon e solidarita, šaj dikhen, sar pen o nasvale manuša šunen. Nadžavav, či o školi kajse čhavoren šaj len, či hin andre sako škola o droma bijal o barieri?

Dikhav tiš mištes e inkluziya te džal pal o čhavore save hine kore pro jakha, te ajse čhavores ela leskero asistentos, specialno pedagogos – tyflopodos. Darav hoj, ajci tyflopeda, save džanen Braillovo geñiben the prindaren, so kempel le čhavorenge, save hine nasvale pro jakha, nane but. O rjaditeľa andro školi kajse manušen phares rodena.

MŠ hin igen lačho, o čhavore sikhłona te dživel andro kolektivnos avre čhavorenca, šaj užaras, hoj lenge sa andre škola džala feder. Te savoro avela avka sar akana, hoj o „rozjezd“ (o agor) andro elementarno sikhluvipen ačhela pro ajso džaňiben sar hin. O čhavore andre peršo trijeda imar keren bući le abstraktno džaňibenenca, u sar džanas khatar e psychologija, o abstraktno džaňiben chudel te barol sar hin le čhavorenge eňa, či deš berš, oda hin predal o čhavore igen pharo sikhluvipen, duminav.

Nadžanav so te phenel pre oda, hoj o zakonos phenel, hoj o čhavore, so lenge hin duj berš imar šaj phiren andre MŠ. O ministriňa Valachová phenel, hoj imar akana hin ajse čhavore andre MŠ. Me duminav, hoj ajsem čhavoreske kempel o dživipen andre famelija, la daha, dadeha, abo varekaha khatar e famelija. Pal kada irinelas imar o Ámos Komenský andre Informatorium školy mateřské. Paťav, hoj the o Zdeněk Matějček, savo has jekh le autorendar andre gendi Psychická deprivace v dětství bi phenelas, hoj man hin čačipen, bo jov korkoro has mujal e institucionálno bararipen. Te hin le džuvľijen kajse cikne čhavore, ta kempel zoraes te duminel, či čačes kempel le čhavores te del andre MŠ – te la džuvľija nane ñiko, ko lake dela o vast, ta džanav, hoj oda musaj te kerel.

So te phenel pro agor? Džanav, hoj o zakonos kampelas. But berš pre amende e EU thovel kritika, vaš oda, hoj andre specialne the prakticke školi, phiren o čhavore, save odoj nakampen te phirel. Nekhbuter oda hin, te džal pal o čhavore, so len hin diagnosa - mentalno hendikepos,

romane čhavore the o čhavore khatar o nalačho socialno than. Kajse čhavore, kempel te del andro normalne zakladne školi. O štatus kada kerel vaš oda, te e EU nathovel pre ČR e kritika. Sar oda dičhola avri andre praksija, hin phares te phenel. Šaj leperas e kausa, te Vsetinoste dine andre peršo trijeda andre zakladno škola buter romane čhavoren, akor gadžikane daja the o dada kenas bari vika, hoj peskere čhavoren lena andal e škola het.

Andro komentara pro Facebookos genavas, hoj varesave Roma e inkluziya andro školi nadikhen mištes. „Andro kolektivnos maškar romane čhavore andre specialno abo prakticko škola pen o čhavore šunen feder“. „Hine maškar peskere“ abo „the o daja the o dada odoj phirenas, soske o čhavore odoj te naphiren?“ Ko phenel ajse lava, bisterel, hoj leskero čhavoro palis našti sikhłol feder profesija.

Andre kada aspektos kempel le dajen the le daden te del bareder godi, te phiren lengere čhavore andre normalne zakladne školi. Kempel paše tiš te o rjaditeľa andro školi nadaran ajse čhavoren te lel, u nadaran le gadžendar, hoj lena peskere čhavore andal e škola het. Jekh ajci igen lači praksija hin andre Zakladno škola Osečná andro Liberecko koter, o rjaditelis Johanovský e inkluziya kerđa romane čhavorenca khatar e lokalita Ralsko/Náhlov.

Paťav, hoj kajse „phundrađa vodaha“ rjaditeľa the e rjaditelki hin andre ČR buter, the kajse šanciji pre feder sikhluvipen the dživipen chudena buter čhavore, save dživen andro nalačho socialno than, hin jekh, či oda avena romane čhavore, abo o čhavore khatar e majorita. ●

BEZ VZÁJEMNÉHO POZNÁNÍ SE PŘEDSUDKŮ NEZBAVÍME

Jana Baudyšová, Foto: Jana Plavec

Před 15 lety byla jednou ze studentek, se kterými pracovalo sdružení Athinganoi. Vzdělávání ji jako téma provází téměř po celou její profesní dráhu. Po mnoha letech překladatelství a vyučování se dnes Yveta Kenety věnuje další generaci romských studentů. „Obvykle je to první generace v rodině, která usiluje o vysokoškolský titul,“ říká.

Často se mluví o tom, že mnoho romských dětí nemá „stejnou startovací čáru“. V čem to konkrétně spočívá?

Nezapomínejme, že jejich rodiče a prarodiče vyrostli v komunismu – v době důsledné segregace. Romové byli většinou vzdělávání mimo hlavní

vzdělávací proud a výsledkem je, že mnoho z nich má jen základní vzdělání, případně „zvláštní“ školu. Představte si žáka, který ve škole

neporozumí třeba odmocninám. Přejde domů, poprosí tátu a ten mu to večer vysvětlí. Mnoho romských dětí ale tuhle možnost nemá – jejich rodiče mají sotva základku a pomoci prostě nesvedou. Nízké vzdělání navíc vede k tomu, že nemají moc dobře placené zaměstnání a nemohou si dovolit třeba platit doučování, jako to běžně dělají rodiče z majority. Podobně je to s kroužky, ve kterých se děti rozvíjejí, nebo s cestováním, které rozšiřuje obzory a zkušenosti. V tomto vidím onu „nerovnost“, protože ty děti jsou stejně inteligentní a mají stejný potenciál jako ostatní.

Ze všech žáků, kteří se vzdělávají podle upravených osnov Přílohy pro vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (LMP) tvoří 30 % Romů, což je vysoké číslo. Ano, i to je bohužel stále dědictví minulosti. Příloha vzdělávacího programu upravující vzdělávání žáků s LMP byla už naštěstí díky tlaku ze zahraničí zrušena – i když výuka podle ní bude ještě nějakou dobu dobíhat. Za pomoci podpůrných opatření v novele školského zákona bude snad postupně na běžné základky přecházet více a více romských dětí. Velkým problémem zůstávají segregované školy, kde se tyto děti sice učí podle běžných osnov, ale odděleně od ostatních. Romské děti se často necítí v běžných školách bezpečně, jsou vystaveny šikaně, a rodiče proto raději volí čistě romskou školu. Pro vzdělání jejich dětí to ale není dobré, stejně tak jako pro prolomení bariér mezi majoritou a Romy.

Nízké vzdělání, horší šance na trhu práce – začarovaný kruh pro několik generací. Jak z něho ven? Přestože existuje minimum statistik, ze své zkušenosti si troufám říct, že drtivá většina romských žáků, kteří navštěvují segregované základky, končí v lepším případě na odborných učilištích. Na střední školy jich jde stále ještě velmi málo. Kromě znalostí jim chybí také sebevědomí nebo motivace. Bojí se, že i když budou mít vystudovanou školu, kvůli přetrvávajícím předsudkům jim

to v získání práce stejně nepomůže. Na to, jak z toho ven, bohužel žádný recept nemám. Anticiganismus je v naší společnosti hluboce zakořeněný. I podnikáním se dá dobře uživit, pokud si vyberete správný obor. Ani tam se bez nějaké formy vzdělávání neobejdeme – ne každý však musí mít vysokou školu, aby byl úspěšný. Důležitá je také propagace těch „neviditelných“, úspěšně integrovaných Romů, kteří mohou sloužit jako pozitivní vzory pro ostatní Romy, ale i jako osvěta pro majoritu, která se musí naučit mezi Romy rozlišovat.

Když děti nevyrůstají společně, nemají šanci zbavit se předsudků.

Jak tomu napomáhá vaše nadace? Je důležité zapojit do vzdělávacího systému i nejmenší děti. Přesvědčit romské rodiče, že je důležité posílat své děti pravidelně do školky. Proto v ČR kromě projektů zaměřených na všechny stupně vzdělávání Romský vzdělávací fond (REF) financuje i projekty zaměřené na předškolní vzdělávání. Tam mají romské děti šanci startovní čáru s ostatními srovnat.

V září začne platit novela školského zákona. Téma inkluze ve společnosti stále vyvolává

bouřlivé a emotivní diskuse. Proč?

Veřejnost uvěřila mediální kampani, že školám bude od září stát něco vnučovat – navíc něco, co dětem z majority ublíží. V našem tradičně segregovaném systému existují speciální školy pro různá postižení, děti se vzdělávají odděleně s tím, že „je to tak pro ně lepší“. Smyslem vzdělávání však není jen biflování látky, děti se mají naučit i sociálnímu citění a empatii – a ta se dá naučit jen prožitkem. Pro většinu učitelů je ale těžké změnit myšlení a styl práce ze dne na den. Při počtu 30 dětí ve třídě to však bez asistenta nejde, to je jasné. Pokud budou v běžné třídě děti se speciálními potřebami, i celkový počet dětí ve třídě musí být samozřejmě nižší. Je důležité, aby měly školy pro inkluzi odpovídající podmínky. Ona už ale na mnoha školách funguje. Podle zprávy školní inspekce funguje vlastně na většině škol – ze 4100 škol se v 3175 individuálně integruje. Jen to podle mě často probíhá pouze na papíře, formou individuálního vzdělávacího plánu, který zdaleka ne všichni učitelé respektují, a týká se spíše lehčích forem poruch učení.

Působíte jako koordinátorka projektu Stipendia pro romské vysokoškoláky, která uděluje nadace REF. Setkáváte se tak s mnoha příběhy mladých Romů. Mají něco společného?

Jedna věc je společná skoro všem – obvykle je to první generace, která usiluje o vysokoškolský titul. Často studují pedagogické obory, protože sami cítí, že právě ve škole mohou pomoci romským dětem nejvíce. Bez naší podpory by studovat nemohli, protože je jejich rodiče při studiu nemohou finančně podporovat. Také je zajímavé, že u nás žádá o stipendium hodně studentů ve vyšším věku, někdy je jim i dost přes 40. Musím říct, že je velmi obdivuji. Mají rodinu, zaměstnání, a ještě se učí na zkoušky, aby si doplnili vzdělání a mohli se ve svém zaměstnání rozvíjet dál.

Kdo vás v poslední době ze studentů svým příběhem nejvíce zaujal?

Letos jsem se setkala s žadatelkou, která má osm sourozenců a s celou rodinou se musela přestěhovat na druhý konec země do hor kvůli levnějšímu bydlení a která se letos navzdory nelehkým osobním podmínkám dostala na architekturu. Jejím snem je postavit jednu mrakodrap. Velmi dojemné příběhy čteme i v žádostech o středoškolská stipendia, která nově spravuje organizace ROMEA. Jedním z mnoha je příběh dívky, která žije spolu se svými třemi sestrami v dětském domově, předtím byla několik let týrána svou tetou. Podporu rodiny tedy nemůže čekat a my jí rádi pomůžeme dokončit střední školu, v příštím roce ji čeká maturita. Jejím snem je učit se cizí jazyky a cestovat.

Romské děti jsou stejně inteligentní a mají stejný potenciál jako ostatní.

I váš vlastní příběh je zajímavý. Sama jste se jako studentka začala setkávat se skupinou romských studentů, které sdružovala organizace Athinganoi, již jste se později stala ředitelkou. Jak to všechno vlastně začalo?

Ve zhruba pětadvaceti letech jsem se od maminky dozvěděla, že můj otec je Rom ze západního Slovenska. Měla jsem určité „tušení“ už dřív, když jsem ale mámě v první třídě vyprávěla o tom, že mi děti na táboře nadávaly do cikánek, přešla to mlčením. Kdo ví, proč se mi to rozhodla říct až tak pozdě. V každém případě jsem byla ráda, že to konečně vím. Shodou okolností jsem v té době narazila v novinách na reportáž o setkávání romských studentů, která začala organizovat tehdejší romská poslankyně Monika Mihaličková (pozn. red.: tehdy Horáková). Hned jsem ji kontaktovala a ona mě na jedno právě připravované

setkání pozvala. Je to smutné, ale bylo to poprvé, co jsem měla příležitost poznat blíže nějaké Romy – jiné než svého otce, který v dětství osiřel a jehož širší rodinu jsme nepoznali. V Athinganoi jsme pak byli v kontaktu pravidelně a začali pracovat na různých vzdělávacích projektech. Myslím, že ani většina majority osobně žádného Roma nezná, přesto se o romské menšině velmi „fundovaně“ vyjadřuje.

Dnes se sama podpoře romských studentů věnujete – dokonce právě ve spolupráci s Monikou Mihaličkovou. Je to úmysl nebo jen souhra náhod?

Abych řekla pravdu, Moničina aktivita na mě tehdy udělala takový dojem, že jsem si ve skrytu duše vždycky přála dělat něco podobného. Práce s mladými lidmi se mi líbila vždycky. Když jsem učila angličtinu, nejvíc mě bavilo učit právě mladé lidi. Že jsem se k této práci nyní, po skoro 15 letech vrátila, je ale spíš souhra náhod, což se týká i spolupráce s Monikou. Zajímavé je, že jsme se letos vrátili i na „místo činu“. Na konci srpna proběhlo na naší oblíbené chatě Doubravce první setkání další generace studentů. Splnil se mi tak vlastně sen a dělám to, co mě opravdu baví a naplňuje.

„Vzdělání je důležité“ zní někdy už jako klišé. Důležité ale skutečně je – v čem podle vás hraje zásadní roli v životech (nejen) mladých lidí?

Bez vzdělání máme nepochybně méně šancí. Když chodíme do školy, musíme na sobě neustále pracovat – připravovat se, plnit úkoly, učíme se návykům, které potom můžeme uplatnit i v práci. Myslím si ale, že by si lidé měli vybírat rozumné studijní obory s ohledem na to, zda jim pak mohou zajistit práci. Někdy je však Romy těžké motivovat ke studiu, když jsou přesvědčení, že práci stejně nedostanou, navzdory pravdu. Když budou žádat o stejné místo dva vzdělání žadatelé a jeden z nich bude Rom, zaměstnavatel dá mnohdy přednost tomu druhému. To

je skutečnost, kterou si většina českých lidí neuvědomuje nebo uvědomit nechce. Vidí jen to, že Romové nechtějí pracovat.

Pocházíte z Přerova, kde žije mnoho Romů a vztahy mezi nimi a většinovou společností nejsou zrovna růžové. V čem podle vás vězí „zakopaný pes“?

Podle mě je to právě segregaci: romské a neromské děti nevyrůstají společně, běžně se spolu nekamarádí a nemají tedy šanci se předsudků zbavit. Také je problém v tom, že majorita identifikuje jen Roma, který je hlučný, chudý a splňuje tak jejich představu o tom, kdo je to Rom. Ty integrované, tzv. „slušné“ Romy nevidí nebo je považují za výjimky či cizince. Přitom já osobně se každý den setkávám s celou řadou vzdělaných a úspěšných Romů, kteří jsou na svůj původ hrdí. ●

YVETA KENETY (45)
Pochází z Přerova. Vystudovala obchodní akademii a jazykovou školu, na Filosofické fakultě UK vystudovala bulharštinu a srbštinu. Byla předsedkyní sdružení Athinganoi, působila jako učitelka, lektorka a překladatelka angličtiny v neziskovém i komerčním sektoru. V současnosti pracuje v organizaci ROMEA jako koordinátorka stipendií pro romské studenty a zároveň je kontaktní osobou pro projekty nadace Romského vzdělávacího fondu v ČR.

HYSTERIE KOLEM SPOLEČNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ JE ZBYTEČNÁ

Jana Baudyšová, Foto: MŠMT

Na inkluzivní vzdělávání jsme se koncem prázdnin zeptali představitelů ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Na otázky odpovídá tisková mluvčí Jarmila Balážová.

Je podle vás počet zhruba 205 žáků, kterých se podle odhadů bude od září týkat přechod z tzv. praktické na běžnou základní školu, dostatečný?

Ministerstvo od začátku upozorňovalo na to, že hysterie kolem společného vzdělávání je neopodstatněná. 80 % škol už tímto způsobem vzdělává, o žádný markantní přesun se tudíž rozhodně jednat nebude. Vyvraceli jsme také spoustu nepravd o tom, že rodiče přijdou o rozhodovací právo. Nechceme hodnotit, jestli je počet žáků, kteří by měli přecházet z praktických škol do běžných, „dostatečný“, nebo ne. Pro nás je podstatné, že MŠMT umožňuje, aby byly pro společné vzdělávání vytvořeny lepší podmínky a garantovány peníze s tím spojené, například pro asistenty pedagoga, pomůcky atd. Rozhodnutí o přechodu na jinou školu je zcela na zákonném zástupci žáka (případně na orgánu veřejné moci). Z pohledu MŠMT nejde v tomto směru o žádnou revoluci, ale o přirozený vývoj. Ve spolupráci s dalšími institucemi, ale i zřizovateli škol budeme vyhodnocovat, jak probíhá nově nastavený proces a zda

nedochází k obcházení školského zákona. Určitě nechceme, aby pokračovala praxe „náboru“ do základní školy praktické. Děti se mají učit společně, jsou-li k tomu způsobilé. Rodiče ani pedagogové na to nemají doplácet. Stát musí zajistit podmínky, což se právě teď děje.

Kolik z daného počtu tvoří romské děti? A pokud tento údaj nevidujete, plánujete do budoucna provést analýzu, kolika romských dětí se bude inkluze týkat?

Taková data nesledujeme, samo MŠMT nemá metodiku na rozeznávání romských dětí. Tato data sleduje Česká školní inspekce ve vztahu k zařazení romských žáků do praktické základní školy. Letos opět proběhne šetření a navíc se zpřesnilo výkazy škol, které budou pracovat s daty o jiném kulturním prostředí žáků.

Připravuje ministerstvo na inkluzi kromě ředitelů škol i pedagogy?

Od nástupu ministryně do funkce jsme začali stahovat informační deficit v této oblasti. Informační kampaň běží od jara roku 2015. Pokud jde o zřizovatele a ředitele škol, kromě osobních setkání ministryně a jejich spolupracovníků v krajích proběhly informační semináře pro ředitele škol, jen od března 28 seminářů v krajích, pro výchovné poradce pak čtyři velké informační konference a desítky vzdělávacích seminářů pro učitele v krajích. Od začátku nadcházejícího školního roku budou tyto semináře pokračovat, více informací naleznete na stránkách MŠMT. K tomu je nutné připočítat také vzdělávací aktivity v rámci evropských projektů, které zahájíme na podzim a v příštím roce. Probíhá i setkávání s tzv. Platformou

krajů a svazu měst a obcí, na kterých se řeší problémové otázky a informace jsou předávány zřizovatelům a školám i touto cestou. Do diskuse na toto téma jsme se pokusili vtáhnout i rodiče prostřednictvím platformy, v nichž se sdružují. Jednoduše řečeno v průběhu jednoho roku se vedení věnovalo přednášení a výpravám do regionů rozhodně mnohonásobně víc než to předchozí.

Má MŠMT nějaký plán jak pracovat se segregovanými školami? Mají žáci šanci uspět ve státních přijímacích zkouškách?
Segregované školy jsou dlouhodobým problémem vzdělávacího systému, jejich vznik a existence má řadu příčin. Ty jsou spojeny s lokální politikou zaměstnanosti, bydlení a sociálních služeb. Je obecně známou skutečností, že výsledky žáků z těchto škol jsou ve srovnání se školami s 30–40% účastí romských žáků horší a stejně obtížné jsou i další šance na přijetí na střední školy a následně volba profese. Tyto školy budou speciálně podpořeny řadou aktivit MŠMT. Řešení tohoto problému je tak jedním z řady dalších témat mezipředmětové spolupráce. Kromě toho finančně podporujeme například obědy zdarma pro děti ze znevýhodněných prostředí v celé republice.

Co byste vzkázala romským rodičům, jejichž děti chodí do praktických nebo segregovaných škol?

Aby udělali to, co cítí, že je pro jejich dítě nejlepší. V rozhodnutí jim může pomoci školské poradenské zařízení, které pomocí kvalitní re-diagnostiky zjistí, zda není pro žáka lepší přestoupit na běžnou základní školu s využitím podpůrných opatření. ●

ŠANCI NA VZDĚLÁNÍ MAJÍ MÍT VŠECHNY DĚTI BEZ ROZDÍLU

Rena Horvátová

Přestože ji dnes známe jako speciální pedagožku, odjakživa toužila být zdravotní sestrou. Ostatně, zdravotní školu i vystudovala. Po nějaké době se utvrdila, že své místo vidí přeci jen vedle dětí. A tak Jitka Hatinová už osmnáctým rokem působí na Základní škole Žebrák, která uplatňuje současně čtyři vzdělávací programy. A o tolik diskutované inkluzi ve školství ví své.

„Všechno se to změnilo v době, kdy mi bylo dopřáno stát se matkou,“ začíná vyprávění sympatická čtyřicátnice. „Po narození dcery Denisy přišla nabídka práce zdravotní sestry na interním oddělení. Měla jsem za úkol zastupovat dovolené ostatních sester. Brzo jsem zjistila, že přestože jsem si práci sestřičky vysnila, přes některá její úskalí se nedokážu přenést,“ nešetří Jitka Hatinová upřímností, a dodává: „Vadilo mi, že přímá práce s pacientem se neblíží tomu, jak jsem si ji představovala. Poznala jsem, že toho nemůžu mnoho ovlivnit, protože na kontakt s pacientem nezbývá pro samé papírování čas,“ říká dnes už učitelka na základní škole.

A právě v okamžiku, kdy se v Žebráku otevřela nová škola, začal se psát Jitčin příběh. Začínala jako asistentka pedagoga ve družině. Některé děti potřebovaly brát pravidelně léky, a coby kvalifikovaná sestra působila i jako zdravotní dohled. Netrvalo dlouho a Jitka se stala vedoucí vychovatelkou, a dokonce se na popud ředitelky rozhodla vystudovat vysokou školu. Její mladší dceři Natálce byly tenkrát čtyři roky.

Pro čtyřčlennou rodinu to rozhodně nebyla jednoduchá doba. Skloubit práci s rodinou je dnes sice běžné, studovat ještě k tomu na univerzitě chce už notnou dávku odvahy. „Po studiu speciální pedagogiky jsem zjistila, kolik chyb jsem při výuce napáchala. Někteří se po dostudování cítí jako „borci“, u mě to bylo spíš naopak. Najednou jsem zjistila, jak mohu věci dělat lépe, protože v mém případě se teorie prolínala s praxí v přímém procesu,“ říká na rovinu a prozradí, že i práce kantora má svá rizika, například nevyhořet při poznání, že i když

Foto: Rena Horvátová

tolik let pracujete s dětmi, které mají různé druhy postižení, výsledky se nedostavují tak rychle, jak byste si přáli.

VEŘEJNOST SE O INKLUZI ZAJÍMÁ VÍC NEŽ V PŘEDCHOZÍCH LETECH

Už jedenáct let je škola na základě školského zákona přejmenována ze

speciální školy pro žáky s více vadami na základní školu praktickou a speciální. V budově školy je celkem šest tříd, kam chodí žáci různého postižení a věku. Třídy jsou smíšené, a jejich součástí je až pět věkových skupin žáků, kterým bylo diagnostikováno lehké, střední nebo těžké mentální postižení. „Na škole máme i děti bez mentálního postižení,

trpí tělesným postižením, třeba obrnou nebo těžkou vadou řeči a poruchou dorozumívacích schopností. Tyto děti se u nás vzdělávají podle stejných osnov jako děti v běžné ZŠ.“

Ten, kdo sleduje společenské dění, ví, že inkluzivní vzdělávání ještě stále zastává první příčky zájmu veřejnosti. Dnes je veřejně známo, že spousta romských dětí byla vzdělávána ve zvláštních školách. Bohužel tento fakt i nadále přetrvává. Ostatně rozhodl o tom i soud v kauze D. H., který se týkal neoprávněného zařazení osmnácti romských dětí z Ostravska do tehdejších zvláštních škol. Jitka Hatinová je přesvědčena, že kdyby jako dítě žila ve vyloučené lokalitě, byla by nejspíš s ostatními romskými dětmi hozena do jednoho pytle a místo základní školy by vychodila zvláštní.

Sama své dcery do ničeho nenutí chuť vzdělávat se je v rodině Hatinových přirozená. Starší dcera Denisa studuje na pražské Karlově univerzitě pedagogiku a angličtinu, dvě Jitčiny sestřenice zase studují vysoké školy na Slovensku.

PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ JE PRO DĚTI KLÍČOVÉ

Speciální pedagožka upozorňuje, že dětem v ghettech se často nedostane předškolního vzdělávání. Tyto děti jsou podle ní obvykle nepřipravené na učivo na základní škole. „V tomto případě je přímo nutností mít ve třídě schopného speciálního pedagoga i asistenta, kteří takovou situaci zvládnou,“ popisuje zkušenosti z praxe Hatinová, která je přesvědčená, že předškolní vzdělávání (bude povinné od září 2017) je pro rozvoj dítěte zásadní. Školky mají rozvíjet předpočtářské a předčtenářské dovednosti, rozvoj zrakového a sluchového vnímání atd.. Děti, které projdou předškolní výchovou, mají i lepší startovací pozici než ty, které ji neabsolvovaly. „Pak jsou tu ovšem i děti, které, přestože jsou šikovné, kvůli zdravotnímu hendikepu školku navštěvovat nemohou.“

„Jako Romka si myslím, že inkluze má být ve školách praktikována. Pokud, ale chci být profesionál, tak vím, že mezi dětmi s lehkým mentálním postižením,

o kterých se v současné době jedná, jsou i ty, které mají i jiné přidružené vady. Nemusí to být nutně autismus, o němž se ví, ale třeba další genetická postižení, která mají určitá specifika, nebo těžké poruchy dorozumívacích schopností. A často je lehké mentální postižení to nejmenší z toho, co žáka ve vzdělání limituje, protože v tu chvíli je pro něho těžší to přidružené. To je to, co dítě znevýhodňuje na jakékoliv škole,“ vysvětluje zkušená pedagožka.

Jitka Hatinová má osobní zkušenost s dětmi s tělesným postižením, které se na škole vzdělávají v programu běžné vzdělávací školy. „To jsou zrovna žáci, které si neumím představit na běžné základce. My třeba máme děti, kterým je diagnostikováno střední těžké mentální postižení, ale v určité oblasti jsou na tom lépe než děti s tělesným postižením. Děti s tělesným postižením totiž často poměrně špatně snášejí, že se jim něco nedaří, jak chtějí. Tady nejde o vědomosti, ty mají samozřejmě lepší. Mluvím o běžném socializačním procesu, kdy třeba dítě potřebuje

Chlapci ze základní školy v Mariánských Horách navštěvují díky projektu Romská identita na českých základních školách organizace ROMEA fotbalový kroužek pod vedením romského mentora, studenta střední školy a nadaného fotbalisty. Díky němu získávají motivaci pokračovat ve vzdělání. V téměř „romské“ škole je totiž snadné ji ztratit.

Foto: Jana Plavec

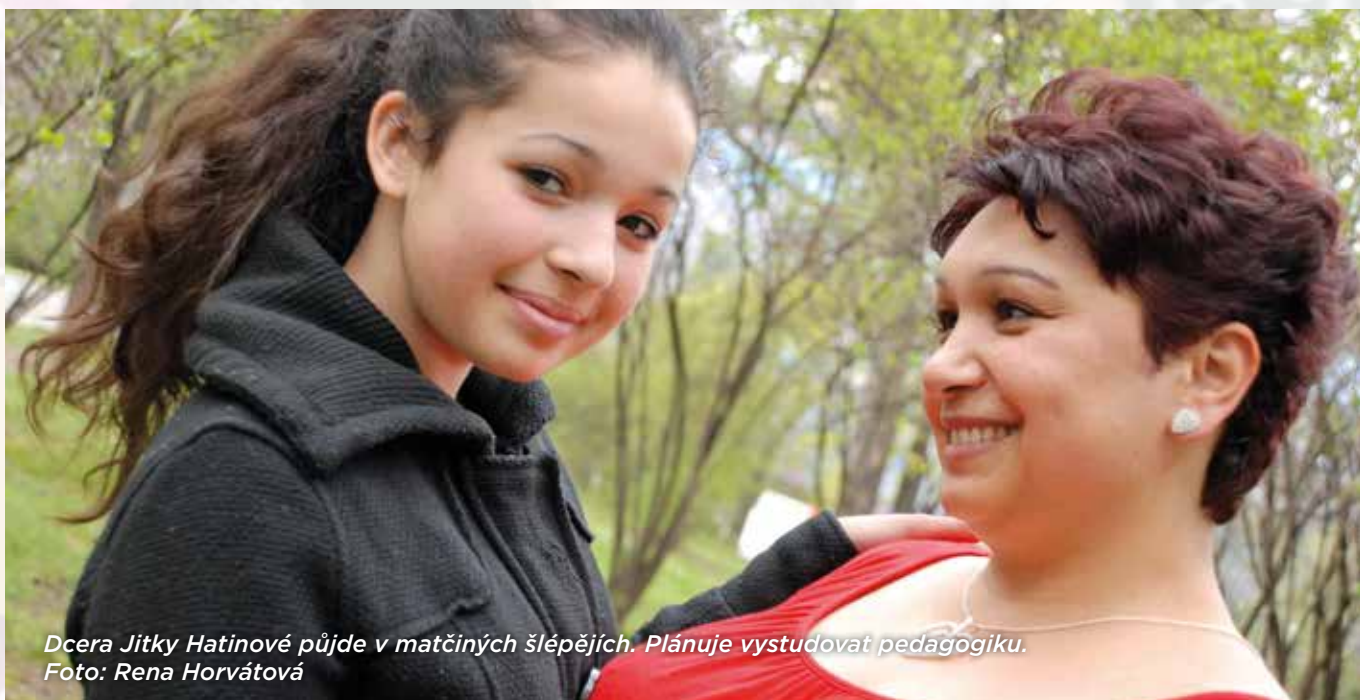
about boty a nechce pomoci od nás dospělých, chce to zvládnout samo. Bývá frustrované z toho, že dítě, které je v té horší třídě, v té speciální, to zvládá bez problémů.“ Sympatická tmavovláška však zároveň připouští, že se tyto problémy vyskytují i naopak. Zdravé dítě je prý nakonec frustrované z toho, že žák s lehkým mozkovým postižením dokáže vypočítat víc příkladů než on sám.

„S každým dítětem se pracuje jinak, každé je vzděláváno v jiném programu, v němž jsou nastaveny očekávané

z praxe. „Nejde ani tak o pedagoga, ale o samotné dítě a jeho rodiče. Když vyrazíme do divadla, kde jsou i zdravé děti, tak si ty naše neodnesou zážitek z divadelního představení, ale ten, že se jim zdravé děti posmívaly za jejich nedostatky. A děti si své postižení uvědomují. Jiné to je u žáků, kteří svůj hendikep nevnímají, ale těm je diagnostikováno středně těžké postižení a výš,“ vysvětluje.

Právě takovou až necitelnost snad lze řešit pomocí inkluze. Spoluzákům hendikepovaného dítěte totiž, když

týden nosila zelené. Najednou dostane záchvat, začne běhat po třídě a do všeho mlátit. S tím je potřeba počítat,“ upozorňuje Hatinová a hned dodává, že pokud ministerstvo školství dostojí svým závazkům a dodrží slib zajistit podpůrná opatření, nemusel by být s inkluzí až takový problém. „Jen se obávám, že přesně tyto děti budou nakonec ve školách segregované, budou učeny takovou ‚inkluzivní‘ školu jsem nedávno navštívila. U nás na škole se sice učí dohromady, na jiných školách jistě

Dcera Jitky Hatinové půjde v matčiných šlípějích. Plánuje vystudovat pedagogiku.
Foto: Rena Horvátová

výstupy vzdělanosti. Používají se přitom jiné metody a techniky,“ říká zkušená pedagožka a uvádí příklad: „Když učím děti s dětskou mozkovou obrnou psát, a jsou to děti s levostrannou hemiparézou, neboli částečným ochrnutím jedné poloviny těla, kdy samotný úchop tužky není nejlepší, musím jim ruku a rameno nejdřív uvolnit. Tyto děti se učí psát většinou hůlkovým písmem.“

RODIČE BY MĚLI SE ŠKOLOU ÚZCE SPOLUPRACOVAT

Paní Jitka si mezi vyprávěním posteskuje, že poslední dobou má pocit, že se u nás objevil nespočet odborníků na inkluzi a samotné školství. Přitom jen někteří mohou říct, že problém znají

ho poznají ve třídním kolektivu, už tak úsměvný či směšný nemusí připadat, myslí si Hatinová. Otázkou však podle ní je, jakým způsobem bude nastaven proces ve vzdělávání, když přijde na dovednosti a vědomosti. „Jsem přesvědčena, že například při tělocviku, přestože budou mít limity snižené, nebudou moc dosáhnout výsledků nebo nebudou schopné vypočítat tolik příkladů jako zdravé děti. Pochopitelně pak budou svůj deficit o to víc vnímat,“ upozorňuje na riziko frustrace těchto dětí speciální pedagožka. Na druhou stranu to bude podle ní těžké i pro zdravé děti: „Pokud bude s nimi do třídy chodit autistické dítě, nikdy nevíte, co se může stát v okamžiku, kdy dostane ataku. Vyvolat ji může i to, že paní učitelka má červené triko, když celý

také, ale teprve čas ukáže, jak to celé vlastně dopadne. Klíčová je především spolupráce mezi školou a rodiči,“ upozorňuje

Přestože Jitce romský původ do profese učitelky nezasahuje, jako konzultantka rané péče se s ním občas potýká. „U rané péče jezdíte na intervenci k lidem domů a občas se stane, že mi otevře tatínek a zarazí se, nějakou dobu z jeho strany panuje i odstup a napětí, ale pak to přijme. U maminek problém není, ty jsou rády, že někdo přijde a s jejich nemocnými dětmi jim pomůže. A já jsem toho názoru, že člověk je tu od toho, aby slabším a těm, kteří to potřebují, pomáhal. Pojdme se o to, alespoň pokusit!“

●

JAKÝ JE VÁŠ NÁZOR NA INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ?

Renata Kováčová

MGR. IVETA NĚMEČKOVÁ, pedagožka dlouhodobě se zabývající školstvím a inkluzí

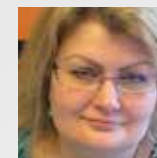
„Inkluzivní vzdělávání je podle mého názoru cesta správným směrem. Děti s potřebou podpůrných opatření se již v ČR ve značné míře v ‚běžných školách‘ vzdělávají. Úprava zákona především umožní školám čerpat finanční prostředky na implementaci podpory, kterou titi žáci potřebují. Společné vzdělávání v ‚běžných školách‘ vytváří lepší podmínky pro plné zapojení všech dětí do společnosti. Lépe se vzájemně poznají, a pokud škola vytvoří dobré podmínky pro vzdělávání a rozvoj všech dětí, umožní a podpoří jejich spolupráci, je to velmi dobrá cesta k jejich společenskému i pracovnímu uplatnění v dospělosti. Pro učitele je vzdělávání v takových třídách náročné. Vyžaduje to od nich znalosti různých metod vzdělávání a přípravu na vyučování, která bude zahrnovat více práce ve skupinách, multisenzoriální postup a práci s dynamikou třídy. Každý žák ve třídě preferuje podle svého nastavení trochu jiný způsob, jak se efektivně učí a větší míra individualizace výuky je prospěšná i pro žáky, kterým tzv. podpůrná opatření doporučena nebyla. Velmi by prospělo, kdyby se učitelé mohli inspirovat ve školách, které tímto způsobem již pracují a mohou své osvědčené způsoby práce sdílet.“

JARMILA HOROVÁ, ředitelka školy Pudlov - Bohumín

„Zastávám názor, že inkluzivní vzdělávání funguje již od roku 2005. Rodiče, kteří chtěli, aby jejich dítě prošlo základním proudem vzdělávání, už tak učinili. Nic jim nebránilo, aby to požadovali od ředitele školy, kterou si vybrali. Základní myšlenka je správná, ale společnost na to bohužel není připravená, bojíme se odlišností. 98 % žáků naší školy jsou Romové. Vzniklo to tak, že majoritní společnost ze školy odešla. Myslím si, že inkluzivní vzdělávání opět naskutkuje proces přerodění dětí. Mrzí nás, že v srpnu nemáme dostatek informací. Jako škola musíme udělat změnu ještě ve školním vzdělávacím programu, což je velice náročný proces, který je spojen také s administrativními kroky. Nevíme také, jak budou od 1. 1. 2017 financováni asistenti pedagoga, protože jsou placeni z rozvojového programu. Zatím nám nedokázal nikdo odpovědět, což mě nesmírně mrzí. Myslím si, že až první září 2016 nám skutečně ukáže, jak to bude fungovat a že se budeme učit až praxí.“

KAMILA VOLEJNÍČKOVÁ, sdružení rodičů a přátel Centra Kociánka

„Mám dvě děti, jedno je těžce postižené a druhé je zdravotně znevýhodněné. Jedna dcera má jako hlavní diagnózu autismus, k tomu také mentální postižení. Druhá má Crohnovu chorobu. Problém je podávání léků a speciální strava, což bylo v běžné základce velmi obtížné. Vzhledem ke svému zdravotnímu stavu a handicapu u sourozence má velké psychické potíže. Má problém s většími kolektivy. Přitom zrovna jí se inkluze týkat bude. Navíc nemá žádnou poruchu učení, takže nedosáhne na podpůrná opatření. Vadí mi, že je celá inkluze pod nátlakem neziskových organizací. Nevidím ohled na zájem dětí a nepoužívá se zdravý rozum. Žijeme v demokratickém státě a myslím si, že rodiče a každé dítě by měli mít právo na rozhodnutí, aby se vzdělávalo podle jeho možností. U dítěte vždy zvažujete běžné vzdělávání, když ale to selže, je potřeba, aby dostalo vzdělání speciální. Kociánka je z 80 procent tvořena dětmi, které se vrátily po nepovedené integraci. To, čím si musely projít předtím, je děsivé. Nejde mi jenom o Kociánku, ale o všechny děti, kterým opatření může změnit život.“

GYULLA BANGA hudebník

„První, co mě napadne ve spojení s inkluzivním vzděláváním, jsou romské děti. Myslím si, že tyto děti mají IQ dostatečné k tomu, aby mohly chodit na základní školu s ostatními, ale problém nastává ve výchově a vedení rodičů těchto dětí. Pokud nedojde ke změně v této oblasti, žádná inkluze to nevyřeší. V každé třídě bývají slabší články, ale i jeden takový žák dokáže brzdít celou třídu, nedokážu si představit, že v takové třídě bude těchto slabších článků třeba deset. Pro některé žáky může být inkluze přínosem (např. pro děti s fyzickým handicapem nebo kompenzovanými smyslovými vadami s inteligencí v mezích normy). Vždy je ale třeba, aby se na rozhodnutí podíleli všichni zúčastnění a pečlivě zvažovali všechna pro a proti. Pro rodiče musí být důležitým ukazatelem spokojenost dítěte, které se do školy těší. Považuji za nevhodné zařazovat do kolektivu intaktních (pozn. redakce zdravých) žáků jedince s mentální retardací, která je navíc kombinovaná s hyperaktivitou, psychiatrickými obtížemi, poruchami komunikace apod. Inkluze bohužel přichází v době, kdy jsou pedagogové vyčerpaní z neustálého tlaku na výkon, minimální podpory (finanční a často i personální) a školy jsou dětmi přetížené. Nezbyvá než doufat, že tato změna bude spouštěčem systémových změn ve školství, neboť těžší podmínky pro pedagogy už si těžko dokážu představit.“

PRAŽSKÁ ROMISTIKA: OBOR, KTERÝ SE BEZ ROMŮ ROZHODNĚ NEOBEJDE

Adéla Gálová, Foto: Petr Zewlakk Vrabec

Jan Ort se výuce věnuje nejen na univerzitní půdě, ale i dobrovolnický pro zájemce o romský jazyk z řad veřejnosti.

„Co že to studuješ?“ a „proč jsi to šel vlastně studovat?“ – právě tyhle otázky slýchá zřejmě nejčastěji každý, kdo se vydá studovat či absolvuje obor, o němž bude řeč v tomto článku. Co vede mladé Romy i Neromy k akademickému zájmu o jedno z témat, které v porevoluční době budí v české společnosti výrazné emoce? Čím je toto studium specifické? Zeptali jsme se Jana Orta.

Univerzitní obor, zvaný u nás romistika, v dalších zemích pak například romologie nebo romistické studie, patří k nejmladším mezi filologickými obory západního typu. To je důsledkem hned několika faktorů: jednak historickou roztržitostí romské populace, jednak nízkým sociálním statusem Romů a s ním souvisejícím pomalým rozvojem etnické emancipace, a v neposlední řadě též s neveselým faktem, že během 20. století byli Romové v evropských zemích systematicky ostrakizováni, znevýhodňováni, asimilováni, nebo dokonce rovnou fyzicky likvidováni.

V československém, potažmo českém prostředí je romistika, ale i výuka romštiny jako taková úzce spjata s nezapomenutelnou osobností docentky Mileny Hübschmannové (1933–2005). Indoložka, která původně studovala některé indické jazyky, objevila v 50. letech dosud (až na výjimky) neprobádaný svět kulturních a jazykových specifik zde žijících Romů, v roce 1976 prosadila výuku romštiny na Státní jazykové škole a po revoluci v roce 1991 otevření samostatného oboru romistiky na pražské Filosofické fakultě Univerzity Karlovy.

Obor byl od začátku koncipován jako multidisciplinární, v souladu s myšlenkou docentky Hübschmannové měl být důraz kladen na široký kontext uchopení tematiky romství a zejména na přímý kontakt s Romy. Stejně rysy si podržel dodnes: pracoviště je podle jeho vlastní definice na webových stránkách „zaměřené na kontakt a studium problematiky v terénu a kromě detailního studia romštiny se snaží osvětlovat antropologické, historické, politické, náboženské, folkloristické, literární i jiné prvky romské kultury“.

JAK TO VIDÍ STUDENT

„Romistika deklaruje, že poznání o Romech získává od nich samotných, deklaruje se jako obor vysoce kontaktní,“ tvrdí Jan Ort, který v současné době dokončuje na romistice magisterské studium. V praxi to vypadá tak, že studenti nejsou

jen zavřeni v knihovnách, ale jsou podporováni a vybízeni k tomu, aby co nejčastěji vyjžděli do terénu.“

Zajímá mě, v čem dalším se obor odlišuje od dalších oborů, které přicházejí do kontaktu s Romy.

„Jeho devizou je jednoznačně fakt, že k Romům přistupuje primárně se znalostí jejich jazyka. Tahle znalost pak otvírá výzkumníkům dveře k bližšímu kontaktu s konkrétními lidmi v rámci jednotlivých komunit. Navíc se studenti můžou naučit něco od Romů, a ne naopak – čímž se obrací ten tradiční vzorec,“ vysvětluje Ort jedno z oborových specifik, které zároveň boří mýtus o „předmětu“ oboru coby prvku, který se na studiu sám nijak nepodílí.

KDO JSOU ROMISTÉ?

V atmosféře posledních let, prodchnuté celospolečenskou skepsí vůči humanitě, potažmo humanitním oborům, bývají „lidumilné“ obory vnímány jako jakýsi výstřelek lenivých „sluníčkářských“ intelektuálů. Zájemci o studium romistiky tudíž běžně čelí ironickým glosám a komentářům části majoritní společnosti.

Jaké impulsy vedou neromského gymnazistu, aby obor vzbudil jeho zájem, přibližuje Jan Ort: „O oboru jsem se dozvěděl, když jsem měl na střední škole téma Romové různé diskuse se svými spolužáky. Intuitivně jsem se tehdy snažil Romy hájit, což mě přivedlo k tomu, že toho o nich nevím dost.“

A zní to ostatně logicky: těžko bychom ve společnosti hledali početně výrazněji zastoupenou skupinu, jasně definovanou jazykem a/nebo etnicitou, která by na akademické půdě neměla vlastní zastoupení.

„Přijde mi nanejvýš přirozené, že když tu žijí Romové, bude existovat i nějaký obor, který se k nim bude vztahovat. Stejně jako existuje germanistika nebo jakýkoli jiný obor. Romistika je navíc významná i politickou symbolikou, v rámci procesu etnoemancipace. Dává Romům slovo a bere je vážně. Každá společnost by měla takové slovo garantovat,“ domnívá se Jan Ort.

ROMISTIKA VERSUS ROMOVÉ

A jak vnímají romistiku a její potřebnost sami Romové? Kromě těch z „osad“ či ghett, kteří jsou kvůli své nucené izolaci nejčastější kontaktní skupinou romistických „výzkumníků“ (právě v uzavřených skupinách se totiž logicky snáze udržuje menšinový jazyk), existují pochopitelně též přímo romští vysokoškolští studenti (nejen) romistiky, kteří se k oboru stavějí jednoduše jako k jakémukoli jinému jazykovému oboru. Ty pak doplňuje početná skupina Romů, kteří se o své romství aktivně zajímají, ale vůči „gádžovskému oboru“ i některým teoriím, s nimiž pracuje, zaujímají negativně-kritický postoj.

„Zajímavé je, že část Romů nesouhlasí s některými východisky, o které se romistika opírá,“ vysvětluje Jan Ort. „Jde o pro ně citlivá, osobní témata, týkající se například místa původu Romů. Někteří z nich si často představují jiný výchozí bod než Indii, která je pro ně méně „lukrativní“. Oblíbenou alternativní teorií je například izraelský původ, jehož přívrženci mají dokonce svou facebookovou skupinu,“ říká Ort s tím, že obor by v tomto směru neměl Romům nic diktovat, ale v otázce původu se přirozeně drží poznatků zejména historické lingvistiky.

Budoucnost romistiky se přes stoupající společenské napětí jeví jako slibná. V současném nástupním ročníku, tedy v akademickém roce 2016/17, je 25 přijatých, mezi nimi asi 5 Romů. Obor se letos otevřel po čtyřleté pauze, zájemců bylo celkem asi 30. Za celou dobu existence oboru se na romistice objevily desítky Romů, mnoho z nich úspěšně absolvovalo. „Jednoznačně slabým místem romistiky je, že se dosud nepodařilo, aby na ní vyučoval Rom,“ shrnuje Jan Ort.

PRAŽSKO ROMISTIKA: O OBORIS SAVO NAŠTI AVEL BIJO ROMA

Adéla Gálová, Foto: Daniel Ort

Jan Ort.

„Pre soste študines?“ u „soske gejlal kada te študinel?“ pre kada nekbuter o manuša phučen le študentendar, abo olendar, so imar kerde o absolutoriumos pro oboris, pal savo vakeraha andre kada lekHAVIBEN. Soske džan terne Roma the o gadže te študinel pre bari škola jekh le tematendar, savo andre ideos pal e revolucija maškar o manuša pro Čechi labarel bare emociji? So hin pro ada oboris špecificko? Jan Ort amenge phendā.

Univerzitno oboris, vičindo romistika, andro aver thema romologie abo romistické studie, hino jekh maškar o terne filologicka obora zapadnone tipoha. Hoj o oboris hin terno hin vašoda: o Roma imar andre historija na dživenas pre jekh than, hin len nalačo socialno postos, savo hin tiš došalo, kaj o Roma but na bajinen pal etnicko emancipacija. Baro, pharo faktoris hin, hoj andro 20. šel berša has o Roma andro evropska thema ispidle pro agor, na has len lačo postos maškar o manuša, kerelas pes e asimilacija, abo len prosto murdarenas.

Pro Čechi the pre Slovensko hin e romistika the o sikhľuvipen pal e romaňi čhib phandle igen ašundā docentkaha, džuvľijaha, vičinenas la Milena Hübschmannovo (1933–2005). Has indoložka, u študinelas varesave le indickone čhibendar. Andro 50. berša prindžardā kulturne the čhibakere špecifika maškar o Roma, pal save but manuša andre majorita (ča paru manuša džanenas) na džanenas. Andro berš 1976 pes thoda pal oda, te e romaňi čhib sikhľaren pre Státní jazykové školy u pal e revolucija andro berš 1991 has tiš paš oda, sar has phundrado o oboris romistika pre pražsko Filozoficko fakulta pre Univerzita (Univerzita Karlova v Praze).

O oboris hin imar le agorestar kerdo sar multidisciplinarno, bo e docentka Milena Hübschmannovo kamelas buchleder džanibena pal o romipen u tiš kamelas, te o študenta hine čačes andro kontaktos le Romenca. Olestar pes likerel o oboris the akana: sar hin e definicija irimen pre webove seri „kamel te avel andro kontaktos the študinel e problematika andro terenos, the paš igen lačo sikhľuvipen pal e romaňi čhib kamel te rodkerel avri o antropologicka, historicka, politicka, pačavibnaskere, folkloristicka, literarna the aver džanibena khatar e romaňi kultura.

SAR ODA DIKHEL O ŠTUDENTOS

„E romistika del anglal, hoj o džaniben le Romendar lel lendar, del anglal, hoj o oboris hin igen kontaktno,“ phenel o Jan Ort, savo akana džal ko agor

andro magistersko študium. „Andre praksija oda hin avka, hoj o študenta nane phandle ča andro kňihovňi, o učitelā lenge den o vast the mangel len, te phiren maškar o Roma andro terenos.“

Kamav te džanel, so hin pre romistika mek aver, sar andre aver obora, save tiš le Romenca aven andro kontaktos.

„Aver hin oda, hoj o študenta peršo sikhľon romaňi čhib, oda hin primarno džaniben. Te džanen romanes, e čhib lenge phudravel o vudar kijo manuša andro komuniti. Upreder o študenta šaj sikhľon vareso le Romendar, na džan le Romen te sikhľarel – avka pes visarel oja tradično regula,“ phenel pal jekh džaniben andro oboris o Ort. Ada špecialno džaniben tiš marel tele o purano pačaviben (mitos) pal „o objektos“ (oda, so o oboris rodkerel avri) o Roma hine andro avrirodkeriben aktivna, u nane ča pasivno objektos.

KO HINE O ŠTUDENTA PRE ROMISTIKA?

Andre kala berša, hin e atmosfera maškar o manuša skepticko te džal pal e humanita, abo pal o humanitna obora. Le manušen save študinen ala obora vičinen „sluníčkáři“ u duminen, hoj džal pal o manuša, save kamen sa manušen, u but pes lenge na kamel te kerel. Buter manuša khatar e majorita penge keren pheras le študentendar, save džan te študinel e romistika.

Soske džal terno raklo pal o gimnaziumos, pre ajsi škola, phenel o Jan Ort: „Pal o oboris man došundom te vakerahas andre trijeda pal o Roma. Zaačhavas len, džanavas soske, no na džanavas sar, bo pal lende but na džanavas.“

Andre kada hin logika: phares bi rakhahas maškar sa manuša ajsi manušengero jekhetaniben, peskera čhibaha a/abo la etnicitaha pro akademicko than, bijo zaačhiben. „Duminav, hoj te maškar amende dživen o Roma, hin tiš varesavo oboris, savo rodkerel avri lengeri čhib, the oda, so hin lenca jekhetanes phandle. Avka sar hin e germanistika abo aver obora. E romistika hiňi tiš angľuňi sar politicko

simbolika, andre etnoemancipacija. Del le Romen o lav, the genel len maškar o manuša jednakaj čačipenena, sar avren. Andro sako manušengero sgejlipen kempel kajso lav te del,“ duminel o Jan Ort.

E ROMISTIKA MUJAL O ROMA

U sar pre kajso oboris dikhen o Roma? O Roma nane ča andro „romane gava“ abo andro ghetta, kaj len ispidel o socialno sistemas u dživen andre izolacija. Pal kajse Roma o študenta phiren nekbuter, (bo andre ajsi sgejlipena džal feder te likerel e romaňi čhib), hin tiš Roma, save študinen pro bare školi, na ča e romistika, save pro oboris dikhen sar pre sako aver oboris pal e čhib. Palis hin buter Roma, save kamen te džanel pal o romipen, hine aktivna, no „gadžikano oboris“ the varesave teoriji lenge nane pre dzeka, u hine negativna the thoven pro oboris e kritika.

„Hin interesatno, hoj varesave Roma phenen, hoj o fakta, save pre romistika sikhľaren, nane čačipen,“ phenel o Jan Ort. „Džal pal o avrirodkeribena, save hine predal o Roma anglune, jekh ajsi phučiben hin, khatar o Roma hine. Vareko duminel, hoj oda nane andre Indija, savi le Romen na del bareder socialno postos. Maškar o Roma hin alternativno teorija, hoj o Roma peren andro Izraelis, o manuša, so oleske paťan kerde the facebookovo sgejlipen,“ phenel o Ort, u mek paš phenel, hoj o oboris rodel savore droma, no na šti na dikhel avrirodkeribena, save hin andre historicko lingvistika.

E romistika šaj dikhas andro aver berša sar lačo oboris, the te maškar savore manuša barol socialno nalačipen. Andro ada berš, akademicko školsko berš 2016/17, ile pro oboris 25 manuša, hin maškar lende pandž Roma. O oboris has phundrado pal o štar berš, the avle pre probi tranda manuša. Akorestar sar has ada oboris phundrado, študinenas adaj but Roma, but lendar kerde o absolutoriumos. „Jekh ajsi pharipen hin, hoj pre romistika nane romano učitelis,“ phenel o Jan Ort. ●

ČHAVORE ROMANE

Text a foto: Jana Plavec

Už několik let se zabývám sociálním dokumentem. Fotografování Romů je jedna z hlavních linií mého zájmu. V místech, kde jsem pobývala, tvořily děti jednu z definujících složek romského světa. Jejich každodenní přítomnost a podíl na společenském dění byly nedílnou součástí života v lokalitě. Přirozeně pak přišel nápad, věnovat se výhradně jim, dát jim prostor k vyjádření. Snažila jsem se zachytit běžné dny romských dětí formou drobných osobních medailonků a foto-portrétů malých aktérů z Chanova a Sokolova pro projekt organizace ROMEA. Děti pak odpovídaly na to, čím by se jednou chtěly stát a jaké mají sny.

VANESA CHROMYOVÁ (9 LET), CHANOV

Jsem Vanesa a miluji tanec a bruslení. Často sbírám květiny, nejvíce se mi líbí tulipány, ráda pozoruji, jak rostou. Možná budu jednou zahradnicí. Mým vzorem je víla „Kouzlička“, která umí vyčarovat sníh. Když jdu do družiny, tak tam ráda pomáhám paní učitelce malovat s dětmi obrázky a ve škole mě baví matematika.

E VANESA CHROMYOVÁ (9 BERŠ) CHANOV

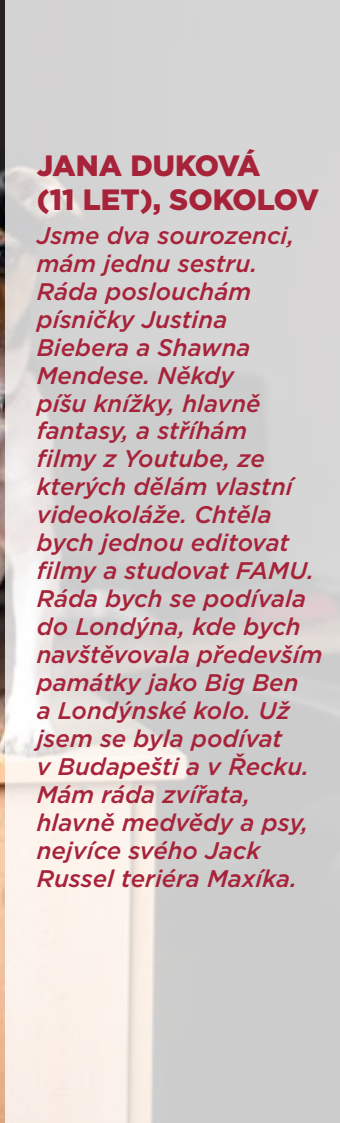
Me som Vanesa the igen kamav o kheliben the te phirel pro korčuli. Kidav upre o luludá, nekhbuter o tulipana, dikhav pre lende sar baron. Šaj avel, hoj jekhvar avava zahradnička. Kamavas bi te avel sar e vila „Kouzlička“ savi džanel te čarinel o jiv. Te džav andre družina, ta la učitelkaha malínave le čhavorenca o čitra u andre škola kamav e matematika.

Imar buter berš kerav socialno dokumentos. Jekh angluňi linija andro miro projektos hin, hoj kerav o fotki le Romenca. Andro thana kaj somas, has o čhavore jekh angluňi linija andro romano dživipen. Sa so keren o bare manuša dikhen the dživen the o čhavore andre lokalita. Palis mange avla pre godi, te kerel e buťi ča lenca u te phučel lendar, sar pen šunen, jon korkore. Kamlom te sikhavel, sar dživen romane čhavore, kerdom lenca cikne medajlonki the foto – portreta cikne akterenca khatar o Chanov the Sokolov pre o projektos le organizacija ROMEA. O čhavore phenenas, so kamen te kerel, sar barona avri, u save sune len hin.

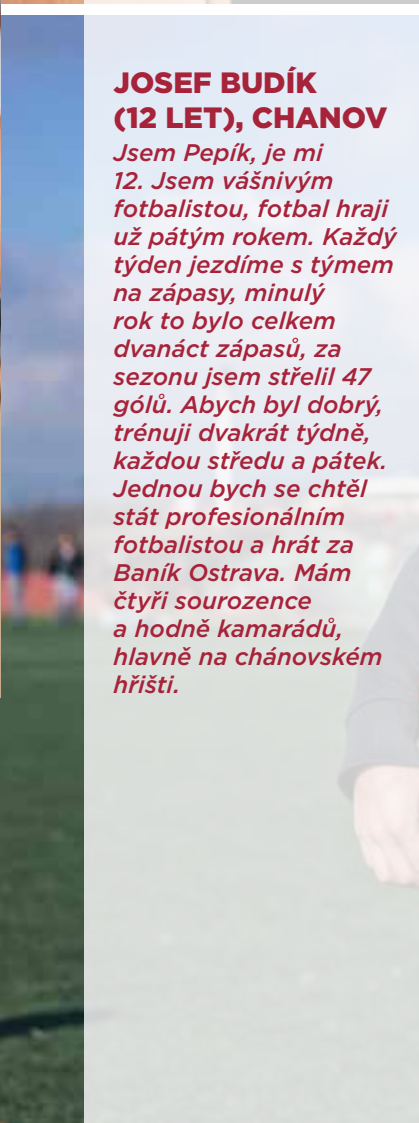
JANA DUKOVÁ (11 LET), SOKOLOV

Jsmé dva sourozenci, mám jednu sestru. Ráda poslouchám písničky Justina Biebera a Shawna Mendese. Někdy píšu knížky, hlavně fantasy, a stříhám filmy z Youtube, ze kterých dělám vlastní videokoláže. Chtěla bych jednou editovat filmy a studovat FAMU. Ráda bych se podívala do Londýna, kde bych navštěvovala především památky jako Big Ben a Londýnské kolo. Už jsem se byla podívat v Budapešti a v Řecku. Mám ráda zvířata, hlavně medvědy a psy, nejvíce svého Jack Russel teriéra Maxíka.

JOSEF BUDÍK (12 LET), CHANOV

Jsem Pepík, je mi 12. Jsem vášnivým fotbalistou, fotbal hraji už pátým rokem. Každý týden jezdíme s týmem na zápasy, minulý rok to bylo celkem dvanáct zápasů, za sezonu jsem střelil 47 gólů. Abych byl dobrý, trénuji dvakrát týdně, každou středu a pátek. Jednou bych se chtěl stát profesionálním fotbalistou a hrát za Baník Ostrava. Mám čtyři sourozence a hodně kamarádů, hlavně na chánovském hřišti.

E JANA DUKOVÁ (12 BERŠ) SOKOLOV

Hin man jekh phen. Šunav o giľa, so giľavel o Justin Bieber the o Shawn Mendes. Varekana irinav fantazi gende the strihinav o filmi khatar o Youtube, u kerav lendar o kolaža. Jekhvar bi kamavas te kerel editorka andro filmi the te študinel o FAMU. Kamľomas te dikhel o Londýn, phirdomas pal puraňi kultura, sar hin o Big Ben the Londýské kolo. Imar somas te dikhel andre Budapešta the andre Grecija. Kamav la dživirina, igen le ričhen the le rukonen, nekhbuter mire Jack Russel terieris, phenav leske Maxík.

JOSEF BUDÍK (12 BERŠ) CHANOV

Vičinen man Pepík, hin mange deštheduj berš. Igen rado bavinav o fotbalis, bavinav les imar pandž berš. Sako kurko phirav le timoha te bavinel, oka berš oda has deštheduj zapasa, andre sezona diňom 47 góli. Te kamav mištes te bavinel phirav pro treninkos duvar andro kurko, sako streda the paraščuvin. Jekhvar kamľomas te avel profesionalno fotbalistas the te bavinel vaš o Baník Ostrava. Hin man štar pheňa, phrala, but amala, nekhbuter pre chanovsko iħriskos.

KRISTÝNA FERENCOVÁ (8 LET), CHANOV

Velmi ráda tančím a společně se svými kamarádkami navštěvuji taneční kroužek. Ve volném čase se dívám na televizní seriály, například na Violettu a velmi ráda také poslouchám hudbu. Baví mě bruslení, jednou bych se ráda stala krasobruslařkou a dostala se na olympiádu. Moc ráda bych se jednou jela podívat do Velké Británie.

E KRISTÝNA FERENCOVÁ (8 BERŠ) CHANOV

Igen rado खेलав the phirav le kamaradkenca andro खेलibnaskero suboris. Te man nane so te kerel, dikhav pro seriala, jekh ajso Violetta the igen rado šunav o bašaviben. Phirav rado pro korčuli, kamlomas jekhvar te avel sar krasobluskařka the te džal pre olympiada. Jekhvar but kamav te džal te dikhel andre Bari Britanija.

LUKÁŠ SZYMANSKI (16 LET), SOKOLOV

Rád zpívám, tančím a dívám se na seriály, chodím ven s kamarády a věnuji se studiu. Zhruba před třemi roky se mi stal úraz kyčle, mám už za sebou pět operací. Moje zranění mi otevřelo dveře. Naučil jsem se spoustu nových věcí a získal nové zkušenosti. Řekl bych, že jsem teď chápavější, a proto jsem se rozhodl studovat a změnit svůj život. Ted' jsem v prvním ročníku střední školy. Vybral jsem si obor Veřejnoprávní činnost, protože mě baví právo. Chtěl bych ho studovat i na vysoké škole. Vybral jsem si ho proto, že bych chtěl svoje právní znalosti využít ve prospěch svojí rodiny a přátel.

LUKÁŠ SZYMANSKI (16 BERŠ) SOKOLOV

Igen rado giľavav, खेलав the dikhav pro seriala, phirav avri le amalenca the študínav. Anglo trin berš man has urazis pro baro klubos andre čang, imar somas pro pandž operaciji. Miri dukh phundraďa o vudar. Sikhlilom but nevo the hin man buter džanibena. Šaj phenav, hoj akana buter šunav le manušen, vašoda mange phendom, hoj džava te študinel, u miro džživipen višarava. Akana som andro peršo trijeda pre maškarutři škola. Kidlom mange avri o oboris Veřejnoprávní činnost, bo mange hin pre dzeka e advokacija. Kamavas bi oda te študinel the palis pre bari škola. Kidlom mange avri e advokacija, bo duminav, hoj avka šaj dav o vast le manušenge andre famelija.

CHOVÁM SE K LIDEM TAK, JAK SE ONI CHOVAJÍ KE MNĚ

Jana Baudyšová, Foto: Jan Mihaliček

Na střední odborné škole v Mostě vystudovala obor Veřejná správa. Dnes se mu věnuje i na vysoké – ve třetím ročníku soukromého CEVRO Institutu. Po studiích by v něm ráda působila i profesně. „Žádným životním mottem se neřídím, chovám se k lidem tak, jak se chovají oni ke mně,“ říká dvaadvacetiletá Tereza Heková.

Než se z Chomutova, odkud pochází, vydala za studiem do Prahy, měla maminka z jejího života ve velkém městě strach – nakonec ji ale s ostatními členy rodiny podpořila.

„Studium chápu jako cestu pro svůj budoucí profesní život a rozvoj. Nejvíce mě baví setkávat se s významnými lidmi a profesionály, kteří s naší školou spolupracují. Získávám tak mnoho zajímavých kontaktů z veřejné správy, akademického světa, politiky nebo třeba bezpečnostních složek,“ přibližuje.

Znalosti ze školy se jí v praxi hodí už teď – pracuje v bance, kde jedná s klienty, řeší jejich požadavky a aktivně vyhledává nové. Na kontaktu s lidmi ji baví poznávání zajímavých osobností

a vzájemná inspirace, kterou taková setkání přinášejí.

V tom, co je pro ni v zaměstnání důležité, má jasno: je to především seberealizace a uspokojení z přínosné práce. „Nejraději bych pracovala ve veřejné správě. Strach mám z toho, že plat, který bych tam měla, by časem pravděpodobně nestačil na zajištění rodiny – při dnešních cenách nemovitostí a hypoték, a že bych se stejně dostala k práci, která by rodinu sice uživila, ale která by mě nenaplněovala a nebavila,“ říká.

Kdyby si ovšem mohla vybrat jakoukoliv práci, byl by pro Terezu ideálním působištěm psí útulek nebo záchraná stanice, ráda by se také podílela na omezení testů na zvířatech,

na osvětě v oblasti chovu kožešinových a jatečních zvířat.

Ve volném čase se věnuje moderní gymnastice. Z dob své závodní dráhy má doma Pohár vynikajícího trenéra z roku 2002 a bronzovou medaili z mistrovství světa v mažoretkovém sportu.

A největší dosavadní zkušenost? Za jednu z nejsilnějších považuje svou návštěvu ranního vysílání České televize – Studia 6, kde hovořila jako stipendistka Romského vzdělávacího fondu. „Měla jsem ohromnou trému a bála jsem se, že řeknu něco nevhodného nebo že se někoho dotknu. Naštěstí to dopadlo dobře,“ vzpomíná.

PŘES NOVÝ DOMOV ZPÁTKY KE KOŘENŮM: ROMSKÉ DĚTI U NEROMSKÝCH PĚSTOUNŮ

Yveta Kenety, Foto: Středisko náhradní rodinné péče

„Vyzvednu Tě na nádraží velkým žlutým autem,“ napsala mi Martina Vančáková, organizátorka každoročního setkání náhradních rodin pečujících o romské děti v rámci programu „Naše romské dítě“. Martina je psycholožka a romistka a kromě toho je též spolupracovnicí Střediska náhradní rodinné péče (NRP), které tento zážitkový a vzdělávací pobyt pořádá. Navíc je matkou čtyř dětí, jiné než „velké“ auto jsem tudíž nečekala. Spolu se synem jsme přestáli cestu rozpáleným autobusem a po pár hodinách jízdy se ocitli na nádraží v Jilemnici. Po chvíli zahlédneme žlutou dodávku, můžeme tedy vyrazit směr Poniklá.

„Ještě se musíme stavět pro zeleninu, rodiče mi dali nákupní seznamy,“ požádala nás o trpělivost Martina. Pro požadované zboží jsme se stavili v místní oblíbené zelenině a objednali i pět kilo jablek – na čtvrtek je totiž v plánu výroba jedné tradiční

romské sladkosti: „Víš, z čeho vzniklo anglické slovo lollipop?“ Navzdory dvacetiletému každodennímu kontaktu s angličtinou netuším. „Pochází z romského loľi phabaj neboli červené jablko, které Romové napíchli na špejli, obalili v cukru a prodávali na trzích.“ Po pouhých deseti minutách s Martinou jsem zase o něco chytřejší.

Jedním z hlavních cílů setkání je umožnit účastníkům nasát co možná nejvíc všeho „romského“. „Spolu s Pavlou Pokornou ze Střediska NRP Pobyt vedeme vždy s nějakým romským lektorem – letos je zde s námi Veronika Kačová – a snažíme se pěstouny a osvojitele zkontaktovat s co nejširším spektrem Romů. Rodiny dostanou kromě informací také zážitky. Kdyby mi šlo jen o informace, napíšu

brožurku, ale to, co nás nejvíce mění, jsou právě ony prožitky. Tahle forma zprostředkování romství je v České republice ojedinělá a má obrovský potenciál,“ vysvětlila mi Martina, proč pobyt podporovaný nadací Preciosa a Sirius, MPSV i spoluúčastí klientů letos již popáté pořádá.

Pozvání na sešlost jsem se rozhodla přijmout z několika důvodů. Chtěla jsem osobně poznat rodiče, kteří neváhali nabídnout náhradní rodinu třeba i více romským dětem bez ohledu na jejich dětská traumata či postižení. Chtěla jsem si s nimi popovídat, prožít s nimi alespoň pár dní. A nakonec; vzala jsem s sebou i svého nejmladšího syna, který zatím otázku romství na rozdíl od svých starších bratrů neřešil. S romskou částí naší rodiny se bohužel nemáme příležitost setkávat, řekla jsem si tedy, že je na čase, aby měl příležitost poznat něco z romské kultury.

Součástí letošního pobytu byla mj. tvorba časopisu Amaro drom, na němž se podílejí spolu s rodiči i ti nejmenší. „Po večeri máme redakční radu, budu ráda, když si vyslechneš návrhy příspěvků,“ uvedla mě hned po příjezdu Martina do centra dění. Později jsem měla příležitost si popovídat s některými rodinami. Zaujala mě například sedmnáctiletá Kristýna a její maminka Hana, která má v pěstounské péči čtyři dcery.

„Kdyby nebylo mamky, nebyla bych tak chytrá a nadaná,“ svěřila se mi Kristýna. Letos v září nastupuje na střední pedagogickou školu. Na tom by nebylo nic divného, kdyby ovšem Kristýna nebyla ještě ve 4. třídě

žákyní zvláštní školy. Nechce se mi ani domýšlet, jak by dopadla bez Hančiny obětavosti a péče. Podobné myšlenky mě napadají i v souvislosti s Terezou, její druhou dcerou s Aspergerovým syndromem. Když přišla k Hance jako pětiletá, tvořila jen krátké věty, už ve 2. třídě ale přeskočila ročník a díky své výjimečné inteligenci a péči Hanky má před sebou akademickou budoucnost. Hanky jsem se zeptala i na to, co by chtěla vzkázat čtenářům našeho časopisu. S odpovědí neváhala: „Není dobré nechávat v děčáku starší děti, je hrozná škoda nedat šanci i jim.“ Sama ví, o čem mluví: tři ze svých dcer si vzala domů až ve vyšším věku a je mi jasné, že jim naprosto změnila život.

Všímám si chlapečka s naslouchadlem, který občas se svým okolím „znakuje“. „Míšu jsme si vzali potom, co jsme se dozvěděli, že se pro jednoho poloromského neslyšícího chlapečka už dva roky hledá náhradní rodina. Zanedlouho jsme ho měli doma, bylo mu tehdy necelých 5 let,“ vzpomíná Zdenka, jeho pěstounská maminka. Míša chodí do speciální školy pro neslyšící a dělá pokroky. Na otázku, jak rodinu jeho příchod ovlivnil, mi jeho maminka odpověděla: „Míša nás obohatil o nový jazyk, zážitky, přátele, o jiný svět, jehož součástí bychom jinak nemohli být.“

Pomoci dětem vybudovat pevné sebevědomí a identitu, včetně její romské části, není však v žádném

případě jednoduché. Právě proto oceňuji setkání, jako jsou tato: „Tady vidíme, že v tom nejsme sami. Řešíme podobné problémy,“ objasnila mi další smysl tohoto programu Martina. Sama má v pěstounské péči dvě romské děti a ví, že její rodina je velmi specifická. „Když doma řešíte, že vašemu dítěti zase někdo nadával do ‚cikánů‘, tak o tom nemůžete mluvit třeba se svou sousedkou, která má své blondaté holčičky, ta totiž moc nechápe, o čem mluvíte.“ Ví, že zde najde spřízněnou duši, která ji pochopí a podpoří. I proto je kapacita omezená. „Jde nám o zajištění atmosféry vzájemné důvěry,“ vysvětlila.

„Kdo je to vlastně Rom?“ ptám se svého syna v autobuse na cestě zpátky po dvou dnech strávených ve společnosti lidí, se kterými se neřešilo, jestli má někdo tmavší nebo světlejší pleť. „Člověk,“ odzbrojí mě jeho odpověď. Jako dítě navštěvující klasickou pražskou základní neinkluzivní školu měl vlastně poprvé možnost strávit nějaký čas s dětmi tmavší pleti, s dítětem neslyšícím či s Aspergerovým syndromem. Jejich odlišností ale pozornost nevěnoval, stejně jako žádné z dětí na pobytu. V tom jsou totiž všechny děti stejné: nejvíce je zajímá, že si spolu mohou hrát a poznat se s novými kamarády. My dospělí bychom se od nich mohli učit.

OD ÚSVITU DO SOUMRAKU ANEB JEDEN DEN S ALEOU

Renata Berkyová, Foto: Alea

Organizaci Letní tábor Alea jsme založili jako pár přátel, kteří společně prožili nejedny letní prázdniny. Jedinečné zážitky i zkušenosti jsme chtěli předávat dál, a tak je to letos už třináctý rok, kdy se opět v jižních Čechách na místě zvaném Šteflova skála sešla třicítka dětí a více než deset vedoucích pracujících bez nároku na honorář. Celé tři týdny žijeme ve stanech, bez elektřiny a všech vymožeností moderní doby, v souznění s přírodou. Po celou dobu se hraje tzv. celotáborovka – děti se přenesou do jiného světa, dávných historických dob či vzdálených míst. V loňském roce to byl život lakotských indiánů, letos tým dospělých do detailů připravil svět po apokalypse. Největší přidanou hodnotou „aleáckého“ tábora jsou však děti. Většina z nich pochází z funkčních rodin – z různých sociálních vrstev i koutů Čech. V týmech se schází společně romské i neromské děti, malou část z nich tvoří děti ze spřáteleného dětského domova. Pro všechny zúčastněné, včetně těch dospělých, tak tábor představuje možnost lépe poznat lidi z jiného prostředí, ale také rozvíjet sám sebe.

Probouzím se do prosluněného rána a rychle vylézám ze spacáku. Dnes se vracím z putáku a je potřeba udělat ještě spoustu věcí. Scházíme se v táborové kuchyni, kde už pěkných pár let vaříme na nízku, ale plně funkční zděné peci. Ohříváme vodu na kafe a Torque, tedy hlavní vedoucí tábora, nám rozdává úkoly. Dojít pro vodu do nejbližší vesnice, zatopit v kotli, připravit kostýmy, nachystat dřevo

na slavnostní oheň... Tři dny, kdy děti putovaly vytyčenou trasou, sice rychle utekly, stejně už se ale všichni těšíme, až více než třicetileté hejno prolomí ticho, které se linulo táborem, a ve stanech, kde děti bydlí celých 21 dní, to znovu zabzučí jejich hlasy. Blíží se čtvrtá hodina a zdálky je slyšet bojový pokřik prvního ze tří oddílů. Před zvoničkou sloužící k hlasitému oznamování všeho důležitého už

nervózně, ale s úsměvem přešlapují vedoucí, několik z nich je připraveno u brány s dokonale vymyšleným systémem rituální očisty v podobě hadice stříkající z druhého patra „pačkární“, tedy majestátní dřevěné věže, ze které je vidět rozkvetlou krajinu a širá kukuřičná pole.

Tábor se začíná plnit, všude se válejí batohy, které během pouti tížily dětská ramena. Ještě rychle vyzvídáme nejzábavnější historky z cest, než nám zvonička zacinká nástup u ohniště. Každý oddíl hrdě nese svoji pečlivě vytvořenou vlajku a představuje svůj pokřik. Pozorně posloucháme a v hlavách „metodiků“, tedy těch, kteří zodpovídají za herní část tábora, se už přiřazují body za nejlepší pokřik a provedení. Děti o prvenství usilují po celý tábor v mnoha soubojích, takže se často opravdu vyhecují a zápolí jako o život. Třídenní pout, čili puták, je však více otázkou stmelení každého z oddílů: děti putují pouze se svým oddílovým vedoucím a praktikantem. I proto patří puták pro mnohé děti mezi nejsilnější chvíle tábora. A zatímco si po návratu vybalují batohy a smývají ze sebe bláto z cest, dospělí nám vrací kotlíky, lana, lékárničky a všechny ty věci nepostradatelné pro přežití v přírodě. Kluci z technického týmu chystají dřevo a čtyři pochodně lepené smůlou sesbíranou v blízkém lese.

Zešeřilo se a ve vesnici pod kopcem se rozsvítily první lampy. Už toho moc není vidět, ale oči si přivyknou a čelovku ještě na čas odkládám. Všichni se

pomalu scházíme u ohniště, které je vedle kuchyně, hangáru, brány, stanů a umývárek nedílnou součástí tábora. Napravo se nám však nad hlavami tyčí ještě jedna vzácnost. Několikametrová skála, po které je místo pojmenované, a ze které je dechberoucí výhled. Táborníci sem směřují pouze za odměnu, takže je každý rok pro děti velkou výzvou se na ni dostat. „Přišel čas, abychom vás všechny přivítali a vyjádřili radost z úspěšné pouti,“ pronese jako první Torque a vyzve posunkem ruky k zapálení ohně. Letos to bude už desátý rok, co je ve stejné roli. Najednou se ze tmy vynoří čtyři postavy nesoucí zapálené pochodně a za naprostého ticha vstupují do prvního ze dvou kruhů vytvořených z kamenů. Postaví se ve směru čtyř světových stran a přiloží pochodně k postavené hranici. Se zatajeným dechem čekám, až připravená stavba

vzplane a já uvidím známé dětské tváře.

Upřu zrak na Kubu, vysokého blondáka, který nedávno dostal za zásluhy šátek jakožto táborník dne, Marian s vážnou tváří sleduje plameny a já tuším, co všechno pro něj tábor znamená, obzvlášť ve chvílích, kdy se ještě pořád snaží v cizí zemi zorientovat. Hned opodál se šklebí Máňa, praštěná holka, co baví celý pyšelský dětský domov. Spolu s ní je tady ještě několik dalších dětí spřáteleného dětského domova, ze kterého ostatně vyšlo i pár dnes už dospělých vedoucích.

Neumím si tábor bez dětí z Pyšel představit. A každý rok se znovu utvrdíme v tom, jak obohacující je nejen pro děti, ale i pro nás, dospělé, sdílet rozdílné osudy, povahy a zkušenosti a současně spolu vycházet a prožívat silné momenty. Nežrídka je z toho přátelství na celý život. Oheň hoří, všichni si sedají a Cato, který k nám přišel poprvé ještě jako malý vyplašený hošík, vytahuje po chlapecku kytaru a začne ladit struny. Běžím si pro čelovku, abych viděla do zpěvníku... ●

DOMY, KDE STRAŠÍ, VĚZNICE I ROMANTICKÉ PROCHÁZKY: CHYSTÁ SE VYDÁNÍ PRŮVODCE BRNĚNSKÝM „BRONXEM“

Adéla Gálová

Brněnský Cejl a nechvalně známá čtvrť zvaná Bronx se v posledních letech pomalu dostává do hledáčku tzv. alternativních umělců. Odnepaměti jsou to právě multietnické čtvrti, jimiž město „tepe“ a které nezřídka zrodí i celý umělecký směr či zformují nějakou tu zajímavou osobnost. O atmosféře místa i zcela konkrétních raritách Bronxu se rozhodla podat zprávu česká výtvarnice Kateřina Šedá, která dokázala se svým dílem uspět i v zahraničí. Zvolila poměrně netradiční formát: ve spolupráci s kolektivem umělců, odborníků a nadšenců zpracovala osobitého průvodce, jehož jádro tvoří deset tematických tras.

Spoluzakladatel Ghettofestu Pavel Strašák Kateřinu Šedou předloni vyzval, zda by nechtěla v lokalitě brněnského Bronxu vytvořit nějaký projekt. „Bronx je známý tím, že si o něm každý něco myslí, ale nikdo tam pořádně nebyl a s nikým nemluvil,“ vysvětluje Kateřina, proč se jí nápad zalíbil. Nakonec se rozhodla, že se pokusí ukázat sídliště „Bronx“ z nových perspektiv.

Nejprve se vypravila mezi místní obyvatele: navazovala kontakty, pořádala pro ně drobné akce. Setkávala se například s teenagery ve zdejším romském středisku DROM, ve spolupráci se studenty Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity naplánovala podrobný výzkum lokality a oblast mapovala také společně s výtvarnou skupinou Batežo Mikilu.

Původní ambiciózní nápad chtěl představit každý zdejší dům jiným způsobem – prostřednictvím vyprávění obyvatel, historie, zdejší fauny a flory nebo třeba zajímavého architektonického prvku. Za tímto účelem se Kateřina Šedá od začátku chystala spolupracovat s historiky, ale také s botaniky, architekty atd.

„Ráda bych projektem přispěla k tomu, aby většinová populace přestala vnímat tuto brněnskou oblast jako problém, ale naopak ji začala chápat jako zajímavý prvek, který právě v současné podobě město obohacuje,“ vysvětluje Šedá svůj koncept.

Pro realizaci nakonec zvolila formát výtvarné publikace – průvodce, soustředěného kolem

deseti turistických tras. Každá trasa prezentuje deset vybraných témat a jeden tip na výlet. Ty Kateřina Šedá sestavila ve spolupráci s publicistou Alešem Palánem, který se společně s bohemistkou Lucií Faulerovou podílel také na literární podobě knihy.

Kostru průvodce tvoří zejména 100 bodů, přičemž každý z nich je zpracován jinou literární formou (např. jako reportáž, článek, křížovka ad.) Na textu se přitom podílela řada místních včetně Romů, zaměstnanců Muzea romské kultury, ale i obyvatel Bronxu patřících k jiným národnostem. Přispívali formou rozhovorů či vyprávění a jako cenné se ukázaly také jejich tipy na nejzrůdnější zajímavosti v lokalitě.

Co se výtvarné stránky týče, jejími autory jsou kromě Kateřiny Šedé a její

kmenové výtvarné skupiny Batežo Mikilu též mnozí další autoři jako například malíř Tibor Tonka, grafička Kristinu Drinková, fotograf Adam Holubovský, historik Michal Konečný a další.

„Průvodce by měl sloužit i k seznamování a navazování nových vztahů,“ tvrdí Kateřina Šedá. „Právě netradiční informace v průvodci může vést k opakovaným návštěvám lokality. Pro některé obyvatele se publikace také může stát klíčem, jak se s místem identifikovat a začít ho vnímat jako svůj skutečný domov.“

BÍLÁ TRASA: Víra a tradice – náboženství, svatby, křty, parte, modlitby, kletby, domy, kde straší, věštění z karet...

ŽLUTÁ TRASA: Gurmánská trasa – restaurace, bary, fastfoody, obchody s jídlem, školní svačiny, tradiční recepty, alkohol...

FIALOVÁ TRASA: Holocaust – věznice na Cejlu, Nová synagoga, shromaždiště Židů, Židovská obec Brno...

ČERNÁ TRASA: Večerní a noční trasa – hvězdy a noční obloha, bary, drogy, prostituce, romantická vycházka, Ordinace v růžové zahradě...

Kniha vyjde v prosinci 2016: Křest průvodce se bude konat 14. 12. 2016 v 17 hod. v Galerii TIC. Putovní křest průvodce bude probíhat 15. 12. 2016 od 17 hod. v Muzeu romské kultury (Bratislavská 67, Brno). Vydává Tripitaka, o. s., ve spolupráci s Kateřinou Šedou.

ČÍST, PSÁT A POČÍTAT

Viktor Elšík

Píšeme, co má být čteno, a čteme, co bylo napsáno. Přes tuto funkční souvislost mezi čtením a psaním bývá propojení etymologické nejčastěji mezi čtením a počítáním. Třeba v češtině *odečítáme* nejen jedno číslo od druhého, ale i – obrazně – někomu slova ze rtů, pokud dobře neslyšíme. Ve většině romských dialektů existuje pro oba pojmy jediný výraz, sloveso *genel/ginel* „počítat; číst“, přičemž – soudě podle sémantiky staroindického slovesa *ga-áyati* „počítat“, z něhož se romské vyvinulo – prvotní je význam aritmetický.

Psaní mnoho dialektů romštiny označuje přejímkou z některého

z evropských jazyků, a nejspíš právě proto se provensálský lingvista Marcel Courthiade pokusil do „standardní“ romštiny zavést domácky se tváříci sloveso *lekh(av)el*, které je však také přejímkou, a to z hindštiny. V některých dialektech romštiny přitom pro psaní existuje starší, z indoárištiny zděděný výraz, totiž sloveso *čhinel*. Pravděpodobně se jedná o významové rozšíření slovesa *čhinel* „řezat, sekat“, ze staroindického *chinnāti* téhož významu, motivované způsobem původního zápisu do dřeva nebo podobného materiálu. Obdobný zdroj mají názvy pro psaní v mnoha jazycích, včetně latinského *scribere* nebo

anglického *write*.

Pozoruhodné je, že romština – jakožto jazyk donedávna převážně negramotné populace – měla odjakživa vlastní označení pro všechny jednotlivé složky tradiční gramotnosti. Z toho plyne, že tyto činnosti a dovednosti byly pro mluvčí romštiny pojmenováníhodné, tedy že se s nimi, ať už přímo, či zprostředkovaně, setkávali a měli potřebu o nich mluvit. Nelze proto vyloučit, že i mezi samotnými předky Romů byli už od nejstarších, indických dob jedinci, kteří byli gramotní, a to nejspíše v úředních jazycích oblastí, kde právě žili.

